

APIE ĮVAIKINTUS VAIKUS: *su meile, pagarba, susidomėjimu...*

Šio straipsnio įkvėpėja – Švedijos psichologė, vaikų psichoterapeutė Elisabeth Cleve, su kuria pavyko susipažinti Mykolo Riomerio universiteto tęstinių studijų centro organizuotame seminare „Įvaikintų ir krizę patyrusių vaikų psichologinis konsultavimas“. Elisabeth Cleve ne tik dalinosi savo darbo su įvaikintais vaikais patirtimi, ji skleidė šilumą, entuziazmą, tikėjimą sėkme ir begalinę meilę tiems vaikams, apie kuriuos kalbėjo.

Įvaikinti vaikai... Kokie jie? Ar jie kuo nors ypatingi? Kas vyksta įvaikinto vaiko sieloje? Kaip jis išgyvena ir suvokia aplinkinį pasaulį? Kaip mums, suaugusiems, suprasti tokį vaiką ir ką daryti, kad naujoje šeimoje jis jaustųsi gerai? Šiame straipsnyje pasistengsime pažiūrėti į įvaikinimo faktą įvaikinto vaiko akimis, pamėginsime atskleisti jo vidinių išgyvenimų ir jausmų dinamiką ir įvairovę.

Išsiskyrimo trauma

Bet koks biologinės motinos paliktas vaikas patiria didžiulę psichologinę traumą. Ką tik gimęs kūdikis dar nesuvokia savęs kaip diferencijuotos visumos, t. y. jis neskiria savęs nuo žmogaus, kuris jį maitina, globoja, rūpinasi, patenkina pirminius poreikius. Išsiskirdamas su motina, kūdikis tarsi praranda reikšmingą savo dalį. Jei išsiskyrimas įvyksta labai anksti, ir paaugęs vaikas nieko neprisimena, trauma vis tiek išlieka. Ji užsifiksuoja pasąmonėje ir turi įtakos būsimam mažyčio žmogaus gyvenimui. Net tuo atveju, kai išsiskyrimo trauma vaiko emocinės gerovės labiau nepaveikia, žinojimas, kad jo kadaise išsižadėjo, lieka visam gyvenimui. Įtėviai, pasakydami vaikui, kad jis buvo jų pasirinktas, norimas ir laukiamas, jį nuramina ir padidina jo savivertę. Tačiau giliai sieloje šmėkščioja mintis: iš pradžių aš buvau nemylimas, atstumtas, paliktas ir tik vėliau priimtas ir pradėtas mylėti.

Atskleiskite tiesą vaikui

Būdamas mažas, vaikas nepajėgia suprasti, kodėl biologinė motina jo atsisakė. Jis gali pradėti manyti, kad buvo blogas, nevertas meilės arba kad mama buvo beširdė, žiauri moteris, jeigu sugebėjo jį palikti be priežiūros. Ir viena, ir kita pakerta vaiko savigarbą, didina jo nepasitikėjimą savimi, sukelia abejonių savo verte ir reikalingumu. Vaikas jaučia pyktį, netgi neapykantą, kuri gali pasireikšti agresija savo ir kitų atžvilgiu. Padėtis tik pasunkėja, jeigu naujoje šeimoje vengiama kalbėti apie įvaikinimo faktą. Iš vaiko gali būti laukiama, kad jis pamirš praeitį ir sutelks dėmesį į dabartį ir ateitį. Iš pagarbos tėviams vaikas ir pats gali vengti klausinėti apie savo praeities ryšius, juolab jeigu jaučia, kad ši tema namiškiams yra savotiškas tabu. Tačiau vaikas nesiliaus apie tai galvojęs, o neturėdamas informacijos žinių spragas užpildys įvairiausiomis fantazijomis, išgalvotais savo gimimo ir palikimo scenarijais. Todėl tiesioginė tėvių pareiga ir atsakomybė – atskleisti tiesą apie įvaikinimą, pasidalyti informacija ir kartu su vaiku ją aptarti. Galima sugalvoti įvairių būdų, kaip pranešti vaikui, kad jis buvo įvaikintas. Svarbiausia, kad aiškinant skambėtų dviejų šeimų – biologinės ir psichologinės – tema.

**„Būkite sąžiningi ir atviri:
pasakykite tai, kaip yra iš
tikrųjų“.**

E.Cleve

Kaip pranešti vaikui apie įvaikinimą

Kalbant apie įvaikinimą, tėvams reikėtų laikytis aukso vidurio – nesistengti pernelyg akcentuoti įvaikinimo fakto, bet ir nesumenkinti jo. Aiškinant patariama neskubėti, atsižvelgti į vaiko suvokimo, supratimo tempą ir neužversti jo pernelyg dideliu informacijos kiekiu. Įvaikinimo situacijos atskleidimas yra procesas, o ne vienkartinis veiksmas. Nereikia pasiduoti, jeigu vaikas atsisako kalbėtis ir nenori jūsų girdėti. Tikriausiai jis dar nėra tinkamai pasiruošęs arba pribrendęs priimti jūsų ruošiamos žinios. Tokiais atvejais vaiko versti nereikėtų, bet reikėtų ieškoti kitų progų vėl sugrįžti prie pokalbio apie įvaikinimą.

Išgyvena netektį

Aplinkiniams dažnai atrodo nesuprantama, kodėl vaikas, paimtas iš globos namų, apsuptas šilumos ir rūpesčio, gedi ir sielvartauja. Įvaikintas vaikas dažnai išgyvena netekties jausmą. Jis ilgisi savo biologinių tėvų, kurių niekada nepažinojo, savo buvusio gyvenimo, ilgisi savo draugų ir globos namų, nepriklausomai nuo to, ar šie laikini namai jam buvo geri ar blogi. Tokiam vaikui yra labai neįprasta atsidurti suaugusiųjų dėmesio centre. „Jis gali nenorėti sėdėti suaugusiesiems

„Suteikite įvaikintam vaikui daugiau laiko. Jis pats jums papasakos apie praeitį, kai ateis tam laikas...“

E. Cleve

ant kelių ir sėdėti labai tiesiai tarsi ant kėdės. Visa tai yra normalu. Tiesiog vaikui reikia laiko ir tėvių kantrybės, kad jisai galėtų apsiprasti ir susipažinti su nauja aplinka ir naujais žmonėmis,“ – teigia E. Cleve.

Pasakymas, kad vaikas buvo „išrinktas“ iš daugybės kitų vaikų, gali turėti neigiamų pasekmių tuo atveju, jei iš vaiko reikalaujama atitikti „išrinktojo“ statusą. Vaikas gali pamanyti, kad jis privalo būti tobulas, jeigu nori atitikti tėvų lūkesčius arba atlikti „išrinktojo“ vaidmenį. Žinojimas, kad iš tavęs tikisi daugiau, negu tu sugebi, yra sunki našta bet kuriam žmogui. Vaikas gali pasidaryti arba pasyviai paklusnus arba kaip tik maištaujantis, blogai elgtis, įvairiais būdais mėginti tėvų kantrybę. Kartais tėviai norėtų matyti įvaikintą vaiką tik kaip teigiamą, todėl bijo pripažinti, kad vaikas turi prisitaikymo sunkumų ar psichologinių problemų. Jeigu tėvai visus blogus vaiko poelgius ignoruoja arba pateisina, vaikui reikia vis labiau stengtis, kad parodytų, jog jis gali būti ne tik geras, bet ir blogas.

„Pasitikite vaiką su didžiausia pagarba ir be išankstinio nusistatymo. Nesitikėkite, kad ateityje įvaikintas vaikas bus panašus į jus“.

E.Cleve

Pastebi skirtumus tarp savęs ir kitų vaikų

Įsisąmoninęs, kad yra įvaikintas, vaikas pradeda pastebėti vis daugiau skirtumų tarp savęs ir kitų šeimos narių, taip pat skausmingai suvokia, kad skiriasi ir nuo bendraamžių. Vaikas pastebi, kad

skiriasi jo ir tėvų akių spalva, ausų, nosies, lūpų forma. Ilgainiui pastebimi ne tik fiziniai, bet ir psichologiniai arba asmenybės skirtumai – skirtingi sugebėjimai, charakterio bruožai, talentas. Vaikas skausmingai išgyvena savo kitoniškumą, nesijaučia esąs visavertis šeimos narys. Neturint prieš akis modelio, į kurį esi panašus fiziškai ir psichologiškai, daug sunkiau apsispręsti dėl ateities tikslų. Vaikas gali nenorėti sekti tėvų pėdomis, bet kartu nežino, kaip atrasti savąjį gyvenimo kelią.

E. Cleve psichoterapinės praktikos metu pastebėjo, kad įvaikinti vaikai sunkiau grupuoja gyvūnus pagal šeimas. Žaidimų terapijos metu tokie vaikai paprastai grupuoja skirtingų šeimų gyvūnus: dramblių su kate, begemotą su krokodilu ir t. t. Anot E. Cleve, tokių dalykų tarp įvaikintų vaikų pasitaiko gana dažnai. Taip jie savotiškai pabrėžia savo esamą padėtį ir kitoniškumą – tarsi parodo, kas priklausė kitai šeimai.

Ivaikinti vaikai gali turėti tapatumo jausmo formavimo sunkumų, t. y. jiems gali būti sudėtingiau atsakyti į klausimą „kas aš esu?“. Vaiko sąmonėje dažnai kyla minčių apie tai, kas būtų: jei jis nebūtų įvaikintas, jei nebūtų paliktas, jei šeima, kurį jį įvaikino, turėtų savo vaikų. Ivaikinti vaikai, skirtingai nuo vaikų, augančių biologinių tėvų šeimoje, negali įtarti, kaip jie atrodys vyresnio amžiaus: koks bus jų ūgis arba svoris. Jie nežino, koks yra jų genetinis paveldas. Ivaikintas vaikas neturi savo gimimo istorijos, nežino, kokiomis aplinkybėmis susitiko jo biologiniai tėvai, kas vyko gimdymo metu. Visa tai kuria įvaikinto vaiko gyvenime tam tikrą neapibrėžtumą, neužbaigtumą, verčia vaiką jaustis atskirtą ne tik nuo šeimos, bet ir nuo bendraamžių, kurie yra kitokie daugeliu požiūriu. Nenuostabu, kad suaugę tokie vaikai jaučia poreikį surasti savo biologinius tėvus.

Susitikimas su biologiniais tėvais

Masačusetso universiteto Ivaikinimo tyrimų centras atliko didelį tyrimą, kuriame dalyvavo 345 kadaise įvaikintų suaugusiųjų. Tyrėjai siekė atskleisti biologinių tėvų paieškos fenomeno esmę ir nustatė įdomių dalykų.

Žmonės, kurie kadaise buvo įvaikinti, ieškojo savo biologinių tėvų norėdami geriau suprasti save, trokšdami užpildyti vidinę tuštumą, siekdami gauti daugiau medicininės ir kitokio pobūdžio informacijos apie save, taip pat iš smalsumo, noro susitikti su biologinės šeimos nariais, dėl altruistinių motyvų (norėdami parodyti biologinei motinai, kad jiems viskas gerai).

Dauguma tyrimo dalyvių pirmo susitikimo su biologiniais tėvais atmosferą apibūdino kaip palankią arba labai palankią; 16% susitikimo metu jautiesi nepatogiai; 12% – neutraliai. Beveik pusė visų žmonių teigė, kad susitikimas turėjo labai teigiamą įtaką jiems ir požiūriui į save, ir tik 5% susitikimas turėjo neigiamų pasekmių.

Nors dauguma įvaikintų vaikų papasakoja tėvams apie tai, kad ruošiasi ieškoti savo biologinių tėvų, kai kurie apie savo sprendimą nepraneša. Dažniausiai nuo atvirumo juos sulaiko baimė, kad pareikštas noras surasti biologinius tėvus įžeis tėvius, kad tėviai nesupras arba pasijaus išduoti. Iš tikrųjų įvaikinto žmogaus sprendimas pasidalyti arba nepasidalyti su tėviais savo ketinimais dažniausiai susijęs su tuo, kaip jausdavosi vaikas, kalbėdamas su tėviais apie įvaikinimą tolimoje vaikystėje, ar šis pokalbis buvo atviras ir nuoširdus. Paaiškėjo, kad tie žmonės, kurie pranešė tėvams apie ketinimą surasti biologinius tėvus, vaikystėje nesivaržydami kalbėjo apie įvaikinimą ir jautėsi labiau prisirišę prie tėvių nei tie, kurie neišdrįso papasakoti tėvams apie savo sprendimą. Dauguma tyrimo dalyvių manė, jog susitikimas su biologiniais tėvais niekaip nepaveikė jų santykių su tėviais arba kaip tik tuos santykius pagerino.

Mylinčios šeimos svarba

Problemos, susijusios su įvaikinimu, nėra neišvengiamos. Ne visiems įvaikintiems vaikams būdingi minėtieji sunkumai, jie yra skirtingo laipsnio ir masto. Įvaikintiems, kaip ir paprastiesiems, vaikams labiausiai reikia palaikančios bei tvirtos šeimos – mylinčios motinos ir rūpestingo tėvo. Saugi ir šilta atmosfera jiems yra svarbiausia. Jie nori būti apkabinti, apsaugoti, nori laikyti tėtį ir mamą už rankos, girdėti, kad yra mylimi, kad yra vieninteliai pasaulyje, žinoti, kad tėtis ir mama niekada jų nepaliks, visuomet padės ir palaikys. Jie nori matyti jūsų šypsenas, jūsų mylinčias akis, nori šypsotis ir mylėti patys. Taip, dėl ankstyvos trauminės patirties įvaikintas vaikas savo raidos metu susidurs su papildomais psichologiniais uždaviniais, bet dauguma įvaikintų vaikų su šiomis užduotimis sėkmingai susidoroja patys arba kitų padedami.

Įvaikinimas Lietuvos Respublikos piliečiams 1999-2004 metais										
Metai	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Iš viso įvaikinta	126	314	293	227	204	119	137	159	117	194
Iš jų – be tėvų globos likę vaikai	-	-	124	57	43	37	56	75	61	93
Iš jų – sutuoktinių vaikai	-	-	169	170	161	82	81	84	56	101

Įvaikinimo tarnybos svetainės medžiaga www.ivaikinimas.lt